

УДК 37.015.31-053.2:793.3

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДИТИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Гусаченко Л.М.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті представлений погляд на проблему використання хореографії у формуванні гармонійності та індивідуальності дитини. Розкриті міцні зв'язки між хореографією та музикою, завдяки якому вирішується питання естетичного розвитку дитини. Автор статті приділяє велику увагу інтелектуальному, моральному, фізичному вдосконаленню вихованців, що на його погляд є основоположними засобами в розкритті творчого потенціалу індивіду в умовах розвитку сучасного хореографічного мистецтва та сучасної освіти. Дослідник вищезазначеної теми акцентує свою увагу на тенденціях різнобічного розвитку як особливо обдарованих дітей, так і недостатньо розвинутих у фізичному та творчому сенсі. У статті визначається домінантність танцювальної творчості в питаннях формування емоційно-чуттєвої сфери дітей, їхнього фізіологічного та психічного здоров'я. Аналізується взаємозв'язок хореографії не тільки з музикою, але й з образотворчим, театральним мистецтвом та естетичною культурою взагалі.

Ключові слова: хореографія, освіта, індивідуальність, творча особистість, музичне мистецтво, гармонійність, культура.

Постановка проблеми. Важливим компонентом культури кожної нації є мистецтво, що виражає національну ідентичність і є показником духовних цінностей людської спільноти. В умовах постійних соціокультурних змін, характерних для бурхливого 21 століття, збереження власних духовних, національних та естетичних орієнтирів набувають неабиякої актуальності. Чільне місце у виховному процесі посідає проблема всебічного та гармонійного розвитку особистості, що вступає в суспільне життя сучасного культурного простору України. Вагому роль у контексті цієї проблеми має залучення підростаючого покоління до сучасного досвіду людства, засвоєння та переосмислення естетичних та загальнолюдських цінностей, де народні знання та народна мудрість відкривають нам народну творчість через мистецтво хореографії.

Означена проблема, а саме проблема пошуку шляхів формування гармонічності та індивідуальності дитини, є дуже складною та багатогранною. Можливість розкриття її потребує всебічного вивчення історії хореографічного мистецтва взагалі крізь призму розуміння психології дитини на всіх етапах її дорослішання: починаючи від дитячого садку, закінчуючи вищими навчальними закладами.

Дуже важливе місце у вирішенні цієї проблеми відводиться саме хореографії як виду мистецтва, що позитивно впливає на емоційну, творчу, художньо-естетичну сферу дитини та на стан її здоров'я.

Навчання високому мистецтву танцю відбувається паралельно з музично-естетичним вихованням, що без сумніву сприяє вдосконаленню тіла дитини та її духовному зростанню. А це, у свою чергу, надає впевненості у власних силах, даючи поштовх до постійного самовдосконалення та зростання здорової самооцінки дитини.

Аналіз останніх досліджень. Як відомо, ідея виховання індивідуальності та гармонічності людини корінням сягає античності. Зокрема, ще Платон вважав показником повноцінності розвитку особистості гармонію інтересів держави і громадяни-

на, краси духовної і фізичної. Та й Аристотель пропонував гармонійно розвивати три сторони виховання, а саме фізичну, моральну і розумову. Піфагорійці вважали музику засобом досягнення гармонії особистості. Конфуціанці, у свою чергу, найважливішим принципом гармонійного розвитку суспільства вважали суворе підпорядкування нижчих верств вищим, а мистецтво – одним із кращих засобів виховання людей.

Давньогрецька цивілізація стала тим часом, коли розвиток емоційно-чуттєвої сфери особистості філософи пов'язували із танцювальною творчістю. І. Герасимова зазначає, що в ті часи з метою відкриття органів духовного сприйняття, широко використовувалися пластичні засоби танцю. Під означеним філософи і педагоги розуміли те, що в духовній людині повинна виявитися глибока тілесність – тілесність другого порядку, котра має сяяти і світитися емоціями та почуттями.

Цікавою була і позиція мудреців середньовічного Близького Сходу, які стверджували, що мистецтво, зокрема музика, повинне умиряти людей, робити максимально гармонійними їхні стосунки.

Мистецтво і в наступні епохи посідало значне місце в житті людини, виконуючи свої важливі функції, у тому числі – спрямовувати індивіда на гармонійний зв'язок із навколишнім середовищем та іншими людьми.

Естетичні фактори формування особистості у 20 столітті вивчав К. Ушинський, який визначав природу, як естетичне джерело емоційних переживань людини. Педагог був переконаний, що прекрасне сприяє виникненню гармонійних естетичних почуттів, які становлять собою вищу категорію особистісних якостей. Він також наголошував, що школа повинна виховувати дитину з глибоко розвинутою емоційною сферою, і саме на цій підставі К. Ушинський вже тоді пропонував впроваджувати у шкільну освіту предмети мистецького, художнього та творчого спрямування.

У 20 столітті суттєвий внесок у розробку теорії гармонійного виховання особистості і вті-

лення цієї теорії в життя здійснили А. Луначарський, С. Шацький, А. Макаренко та інші дослідники. Вони були переконані, що вкрай важливо залучати людину до прекрасного в житті і в мистецтві.

Схожу позицію щодо реалізації ідеї гармонійного розвитку особистості висвітлено у працях В. Сухомлинського, П. Атутова, М. Саткіна. Ці вчені також зазначали, що всебічний розвиток особистості, передбачає розквіт усіх духовних сил і здібностей людини, її гармонійний фізичний розвиток, формування моральності, естетичних смаків, творчого ставлення до кожної справи.

Питання, які розглядаються у статті, турбували і сучасних представників зарубіжного та вітчизняного наукового середовища – педагогів, психологів, футурологів, мистецтвознавців та інших фахівців. Вони звертали увагу на значимість ролі мистецтва, зокрема хореографічного, в реалізації мети гармонійного розвитку особистості, як кінцевої мети усіх педагогічних зусиль. Так, П. Коваль, Б. Мануйлів, Ю. Хижняк наголошували на зміцненні морально-етичних якостей особистості дитини засобами танцю. Н. Георгян, О. Горшкова, Ю. Ушакова, Т. Чурпіта долучилися до розробки завдання щодо формування творчої сфери учнів початкових класів засобами хореографії та ритміки. О. Боголюбська, Ю. Гончаренко, О. Мерлянова досліджували розвиток когнітивної сфери особистості дитини у процесі її знайомства з танцювальним мистецтвом.

І. Бех, І. Зязюн, Л. Масол у своїх працях зазначають, що емоційні почуття та емоційний стан особистості є фундаментальною формою усвідомлення нею своєї індивідуальності й неповторності.

Педагоги-музиканти Г. Ільїна, С. Руднева, Е. Фіш розробили метод цілісного сприймання музики та руху, який корисно використовувати на практиці для гармонійного розвитку емоційно-чуттєвої сфери молодших школярів.

З іншого боку, педагоги-хореографи Л. Бондаренко, М. Боголюбська, К. Василенко вказують на гармонійність форм, рухів і жестів класичного й народного танців, адже вони ефективно впливають на емоційно-чуттєву сферу особистості дитини, покращуючи тим самим його настрій і надаючи впевненості у думках та діях.

Г. Березова зауважувала, що заняття хореографією повинно приносити дітям радість. Більше того, відмінне самопочуття дитини, гарний настрій, відсутність боязні виявлятися незграбним і отримати зауваження від педагога є основними умовами, необхідними для повноцінного розвитку дітей у процесі занять танцями.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема формування гармонійності та індивідуальності особистості розглядалася й в матеріалах дослідно-експериментальної праці таких педагогів хореографічної школи як: Г. Бурцева, Ю. Голдрич, С. Зубатов.

Мета статті. Поставити глибокий акцент на дисципліні хореографії у контексті виховання гармонійності та індивідуальності дитини. Визначити ефективно поєднання музики і танцю у прищепленні емоційної, творчої, естетичної складових, які сприяють гармонійному розвитку підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи танець, ми визначаємо, що його життя відбувається в просторі і часі. Танець існує в часі тому, що всі події в ньому відбуваються одна за одною, з тривалістю, темпом, ритмом рухів. Просторове рішення в танці досягається пересуванням виконавців в різних напрямках, їх розташуванням на сценічній площадці. Тому можливо сказати, що танець – це дія, яка має розвиток і в часі і в просторі. Заняття хореографією впливають на формування індивідуальності дитини, її внутрішнього світу, на культуру спілкування, ввічливе відношення одне до одного. Хореографія об'єднує декілька відносно самостійних, відокремлених та разом з тим пов'язаних одне з одним мистецтв. Саме тому хореографія вважається синтетичним мистецтвом, в якому музика оживає у русі, здобуває дотикальну форму, а рухи як би стають чутними. Мальовничість і графічність поз і положень танцюристів, барвистість костюма ріднять її з живописом і скульптурою. Акторська майстерність танцівників перетворює танець у театральне дійство. Все це дозволяє використовувати хореографію як засіб естетичного виховання широкого профілю.

Специфіка хореографії визначається її різнобічним впливом на емоційну, творчу, художньо-естетичну сферу дитини, велике місце в яких приділяється музиці.

Музика – це мистецтво, в якому ідеї, почуття і переживання виражаються ритмічно і інтонаційно організованими звуками. У танці ідеї, почуття і переживання виражаються теж ритмічними та інтонаційними засобами організованої пластики. Танець вирішує ті ж завдання естетичного розвитку і виховання дітей, що й музика. В музиці закладені зміст і характер будь-якого танцювального твору. Не може бути танцю без музики, без ритму. Навчання мистецтву танцю відбувається паралельно з музичним вихованням: діти вчаться розуміти, слухати і чути музику, органічно поєднуючи в єдине ціле рухи та мелодію [1, с. 67].

Але крім розвитку специфічно музичних якостей, танець дає можливість фізичного розвитку, що стає особливо важливим при досить складному існуючому положенні зі здоров'ям підростаючого покоління. Танець сприяє фізичному розвитку дітей, виробляє у них правильну поставу, впевнену легку ходу, спритність і витонченість. Вдосконалення рухових навичок, які проводяться у процесі навчання хореографії, пов'язані з мобілізацією багатьох фізіологічних функцій дитячого організму: кровообігу, дихання, нервово-м'язової діяльності. Розуміння фізичних можливостей свого тіла сприяє вихованню впевненості в собі, запобігає появі різних комплексів, і як наслідок, сприяє підвищенню самооцінки дитини.

Ось, що говорять про танці відомі педагоги-хореографи: «Дитячі танці – це вивчення основних засобів виразності (рухи і пози, пластика і міміка, ритм), які пов'язані з емоційними враженнями маленької людини в навколишньому світі. Дитячий танець починається з ритміки, де формується всебічний розвиток дитини, розвиток музичності і ритму, формування творчих здібностей і розвиток індивідуальних якостей дитини».

ни засобами музики і ритмічних рухів. Часто ці заняття більше схожі на гру, але в цій грі дитина навчиться тим речам, які дуже знадобляться йому в житті. Впливаючи на розвиток емоційної сфери, особистості, удосконалюючи тіло людини фізично, виховуючи через музику духовно, хореографія допомагає набутти впевненості у власних силах, дає поштовх до постійного самовдосконалення та розвитку» [1, с. 260].

Розвиток інтелектуального та творчого потенціалу учнів, створення в їх середовищі атмосфери переваги, сприяє розвитку талановитості, за якою оцінюється робота найбільш обдарованих дітей. Соціально-економічні зміни у всіх сферах життя суспільства привели до зміни ціннісних орієнтацій в освіті. Провідною метою сучасної освіти стає не обсяг засвоєних знань і вмінь, а гармонійний різнобічний розвиток особистості, який дає можливість реалізації унікальних, індивідуальних можливостей дитини, сприяє підготовці до життя.

Для досягнення гармонії та індивідуальності в дитини не менше уваги необхідно приділяти його моральному і фізичному вдосконаленню, не можна залишати без уваги розвиток емоційної сфери особистості. Актуальність самої проблеми обдарованих, талановитих дітей не потребує доведення. А ось пропонувані для розкриття інтелектуального потенціалу дитини способи, принципи та умови поки що недостатньо досліджені і потребують особливої уваги. В силу цього одні підструктури особистості інтелектуально обдарованих дітей розвиваються багатьма учасниками освітнього процесу, а інші залишаються в зародковому стані.

В умовах навіть інноваційного навчання не створюються необхідні умови для розвитку обдарованих дітей. Немає гідних партнерів для дискусій та спільного пошуку, умов для прояву самостійності. Вчитель адаптує свої вимоги до можливостей середнього учня, що виходять за нижню межу зони оптимального розвитку. Інноваційна діяльність вчителя повинна бути спрямована на створення цілісної багатоступінчастої системи виховання обдарованих дітей в умовах сучасної хореографічної школи.

Мистецтво хореографії – явище загальнолюдське. Воно має багатовікову історію розвитку. В основі його походження лежить непереборне прагнення людини до ритмічного руху, потреба висловити свої емоції засобами пластики, гармонійно пов'язуючи рух і музику.

Історія становлення хореографічного мистецтва – це результат еволюції людської культури, соціальних особливостей кожного часу; це історія народного танцювального мистецтва, практичної діяльності педагогів-хореографів і виконавців різних епох і народів. Танець – це не тільки фізичний прояв яких-небудь зовнішніх якостей, не просто показ рухів, а творча фантазія особистості, яка може знаходити яскраві образні порівняння. Поетично загострене сприйняття світу, любов до рідної природи, вміння чути її голоси, помічати найнесподіваніші її прояви – все це дає крила творчій уяві.

У відповідності з завданнями сучасної педагогіки, робота хореографа-викладача повинна бути спрямована на формування гармонійної особис-

тості кожної дитини, що сприяє зростанню їх загальної культури, розвиває музикальність, привчає до дисципліни. Починаючи заняття з дітьми, насамперед треба прагнути зацікавити дітей, навчити їх любити і розуміти мистецтво танцю. Ознайомлення з новими видами хореографічного та музичного мистецтв розширює сферу дитячих інтересів, збагачує їх новими враженнями. Придбання правильних танцювальних навичок, участь у концертній діяльності, творче ставлення до створення образу – все це розвиває гармонійність та особистість дитини.

Хореографія – важливий елемент культури, яка повинна вивчатися в загальноосвітній початковій школі нарівні з такими предметами як «Музика» та «Образотворче мистецтво». Нажаль, що досить часто навички, придбані учнями на уроках хореографії використовуються у різних закладах школи чисто механічно. Наприклад: танцювати будь-який танець, щоб «розбавити» інші концертні номери програми або заповнити хореографічним виступом незручну паузу у будь-якому творчому дійстві. Такі «випадкові» виступи дають позитивний результат тільки в одному: учні отримують можливість вдосконалення придбаних механічних навичок.

Треба сказати й про певний дефіцит сучасного дитячого репертуару, що призводить до залежності хореографічних постановок від продукту сучасної естради. В репертуар дитячих хореографічних колективів почав проникати стиль «шоу» з привабливими зовнішніми атрибутами, імпульсивністю рухів і доступністю сучасної музики. У результаті в умовах відсутності ідейної основи та нерозуміння вікових особливостей зменшувалася і виховний вплив танцювального мистецтва на формування особистості. У суспільному вимірі це призвело до втрати художньо-естетичних цінностей в особистісному – до формування негативної «Я-концепції», нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу, бути самодостатнім.

Використовувати етичні особливості танцю для виховання моральності, дисциплінованості, почуття обов'язку, колективізму, організованості – головна мета освітньо-хореографічного процесу. Навчити дітей танцювальному етикету та сформуванню вміння переносити культуру поведінки і спілкування в танці на міжособистісне спілкування в повсякденному житті – все це повинно стати основоположним сенсом в роботі викладача-хореографа.

Забезпечення емоційного розвантаження учнів, виховання культури емоцій, зміцнення м'язового корсету засобами танцю, збільшення фізичного навантаження та рухової активності, повинно розглядатися як засіб формування здорового способу життя, а також як інструмент в формуванні таких специфічних видів пам'яті, як моторна, слухова та образна. Вивчення хореографії допомагає розвинути ті сторони особистісного потенціалу учня, на які зміст інших предметів має обмежений вплив: уява, активне творче мислення, здатність розглядати явища життя з різних позицій.

Висновки: – гармонійний розвиток особистості, її емоційно-чуттєвої сфери ще з часів давньогрецької цивілізації пов'язували із танцювальною творчістю;

– найбільший інтерес у гармонійному розвитку засобами хореографії становлять діти молодшого віку, адже саме у їхньому віці закладається основа особистості, відбувається орієнтація на розвиток духовності, самореалізації, самовираження і формуються світовідчуття, необхідні у подальшому житті;

– хореографічне мистецтво є одним із ефективних засобів усебічного розвитку особистості;

– продуктивність гармонійного виховання дітей засобами хореографії обумовлена її синтезуючим характером, що поєднує в собі музику, ритміку, театр і пластику рухів;

– саме хореографічне мистецтво найуспішніше реалізує розвиток зорових, слухових і рухових форм чуттєвого й емоційного сприйняття світу, знімає розумову втоми і дає додатковий імпульс для інтелектуальної діяльності;

– відтворення учнями пластичних рухів, змістовно наповнених думками, емоціями, почуттями, сприятиме активізації зв'язків між їх внутрішнім станом і фізичними проявами;

– хореографічна творчість сприяє підвищенню в дітей рівня емоційно-чуттєвого розвитку,

естетичних уявлень, понять, естетичної культури, творчого потенціалу, закладає основи знань світового мистецтва.

– мистецтво танцю не може існувати без музичного супроводу. Тому успіх викладання хореографії залежить від якості танцю педагога-хореографа та концертмейстера. Успішність дітей на цій творчій ниві багато в чому залежить від того, наскільки грамотно, виразно та емоційно концертмейстер супроводжує учбовий процес, допомагаючи дітям відчутти музику і відобразити її в танцювальних пластиці. Ясне фразування, яскраві динамічні контрасти сприяють більш точному розумінню вихованцями музичного матеріалу, що в свою чергу сприяє результативності занять.

Отже, хореографія не може стати панацеєю від всіх бід, але все ж добре простежується явний позитивний ефект впливу занять танцем на емоційне, художньо-естетичне сприйняття, на фізичний розвиток дітей, на їх стан здоров'я. Суміш всіх цих якостей особистості створює ґрунт для їх взаємодій та взаємозбагачень, що і складає основний зміст гармонізації розвитку індивідууму в цілому.

Список літератури:

1. Березова Г. А. Классический танец в детских хореографических коллективах / Березова Г. А. Киев: «МУЗИЧНА УКРАЇНА», 1979. – 260 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. М.: Просвещение, 1991 – 90 с.
3. Гармония мысли и чувства. Материалы опытно-экспериментальной работы по созданию школы самореализации личности на художественно-эстетической основе. Тюмень: Изд-во «Вектор Бук», 1999. – 164 с.
4. Вайнфельд О. Музыка, движение, фантазия / О. Вайнфельд. – СПб: Детство-пресс, 2002. – 276 с.
5. Ващенко Л. Інновації в освіті // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Горшкова Е. От жеста к танцу / Е. Горшкова. – Москва: ГНОМид, 2003. – 188 с.
7. Кузьмина Н. Способности, одаренность, талант учителя / Н. Кузьмина, Ленинград, 1985. – 246 с.
8. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К.: Райдуга, 1994. – 112 с.
9. Концепція національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури // Освіта. – 1995. – 6 вересня.
10. Аболина Т. Эстетическое воспитание / Т. Г. Аболина, Н. Е. Митропольская. – К.: Высшая школа, 1987. – 252 с.
11. Белкіна Є. Виховання мистецтвом / Є. Белкіна // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 2. – С. 36-38.
12. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
13. Вітрянський Ю. Художньо-естетичне виховання учнів в умовах мистецького закладу / Ю. Вітрянський // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 1. – С. 16-18.
14. Выготский Л. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб.: Союз, 1991. – 91 с.
15. Волошина Н. 3 теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва / Н. Й. Волошина // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 9-18.
16. Герасимова И. Философское понимание танца / И. А. Герасимова // Вопросы философии. – 1998. – № 4. – С. 50-63.
17. Макаренко А. Методика виховної роботи / А. С. Макаренко. – К.: Знання, 1990. – 353 с.
18. Масол Л. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л. Масол // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1-16.
19. Рагозіна В. Виховний потенціал хореографічного мистецтва у розвитку особистості молодшого школяра / В. В. Рагозіна // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. наук. праць. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 65-66.

Гусаченко Л.Н.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ТЕНДЕНЦИИ И ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГАРМОНИЧНОСТИ И ИНДИВИДУАЛЬНОСТИ РЕБЕНКА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА

Аннотация

В статье представлен взгляд на использование хореографии в решении проблемы формирования гармоничности и индивидуальности ребенка. Раскрыты тесные связи между хореографией и музыкой, благодаря которой решается вопрос эстетического развития ребенка. Автор статьи уделяет большое внимание интеллектуальному, моральному, физическому совершенствованию воспитанников, что на его взгляд является основополагающим способом в раскрытии творческого потенциала личности в условиях развития современной хореографии и системы образования. Исследователь указанной темы акцентирует свое внимание на тенденциях разностороннего развития как особо одаренных детей, так и недостаточно развитых в физическом и творческом смысле. В статье определяется доминантность танцевального творчества в вопросах формирования индивидуальности, эмоционально-чувственной сферы детей, их физиологического и психического здоровья. Анализируется связь хореографии не только с музыкой, но и с изобразительным, музыкальным, театральным искусством и эстетической культурой в целом.

Ключевые слова: хореография, образование, творческая индивидуальность, музыкальное искусство, гармоничность, культура.

Gusachenko L.N.

SHUE «Donbass State Pedagogical University»

THE ROLE OF CHOREOGRAPHIC ART IN THE DEVELOPMENT OF A HARMONIOUS PERSONALITY IN THE FRAME OF THE MODERN EDUCATION SYSTEM

Summary

The article presents an outlook on the issue of using choreography in the upbringing of a harmonious personality. It explores close links between choreography and music, music being the factor that enhances the aesthetic development of a child. The main focus of the author in this article is the intellectual, moral and physical growth of the pupils, which in his opinion is the fundamental way of revealing the creative potential of the individual. The researcher of the above-mentioned topic focuses his attention on the well balanced development of both, the gifted children, and those who are not sufficiently advanced in the physical and creative aspects. The article defines the dominance of dance creativity in the formation of the emotional-sensory sphere of children and their physiological and mental health. The analysis of communication of choreography is not only with music, but also with graphic, musical, theater and esthetic culture of children.

Keywords: choreography, creative individual, music, art, harmony, culture.